

Όψεις της περιβαλλοντικής κρίσης

Μαρξιστικές προσεγγίσεις

Γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΙΣΙΝΑΣ*

Τα *Τετράδια Μαρξισμού* αποτελούν έναν χώρο στον οποίο η μαρξιστική θεωρία επιδιώκει να αναμετρηθεί με τη σημερινή πραγματικότητα με στόχο την υπέρβασή της και τη συγκρότηση ενός σύγχρονου πολιτικού προγράμματος κομμουνιστικής απελευθέρωσης. Στον 21ο αιώνα, το ζήτημα της καταστροφής της φύσης και της οικολογίας αποτελεί κομβικό ζήτημα το οποίο λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις, ενώ παράλληλα καταδεικνύει τις μηδανικές δυνατότητες επίλυσής του στο πλαίσιο μιας ενδοκαπιταλιστικής διαχείρισης. Χαρακτηριστική είναι η περσινή ανακοίνωση του συνεδρίου καπιταλιστικών δυνάμεων στο COP27 ότι ο στόχος για συγκράτηση της κλιματικής αλλαγής θα πρέπει να υπερβεί, έστω και προσωρινά, τα όρια που θεωρούνται από την επιστημονική κοινότητα ασφαλή.¹ Όπως ανακοίνωσε φέτος ο Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός (WMO) αυτό αναμένεται να συμβεί μέχρι το 2027.² Η κλιματική αλλαγή είναι ήδη εδώ δημιουργώντας προβλήματα, όπως οι τεράστιες πυρκαγιές που μαστίζουν

τη χώρα μας, ή οι ακραίες βροχοπτώσεις που παρατηρήθηκαν στην Ιταλία τον Μάη. Κάθε λίγες εβδομάδες παγκοσμίως σπάει κάποιο κλιματολογικό ρεκόρ. Στις αρχές Απριλίου καταγράφηκαν θερμοκρασίες ρεκόρ στη μέση θερμοκρασία της θάλασσας χτυπώντας το καμπανάκι για ζητήματα που αφορούν τα θαλάσσια οικοσυστήματα, τα ρεύματα του νερού, αλλά και μετεωρολογικά ζητήματα, σε μια επιβεβαίωση της τάσης των τελευταίων χρόνων για υπερθέρμανση της θάλασσας.³

Σε αυτές τις συνθήκες είναι ξεκάθαρη η αναγκαιότητα της αναμέτρησης της μαρξιστικής θεωρίας με το θέμα της κλιματικής αλλαγής, αλλά και συνολικότερα με το ζήτημα της φύσης για την οικοδόμηση ενός σύγχρονου προγράμματος όπως και της απαραίτητης πολιτικής πρακτικής. Με τα άρθρα στο παρόν τεύχος επιδιώκουμε να ανοίξουμε μια κουβέντα η οποία αφορά αυτό το κομβικό ζήτημα.

Στο πρώτο άρθρο του αφιερώματος, με τίτλο «Μαρξισμός και οικολογία: Κοινό λεξιλόγιο μιας μεγάλης μετάβασης» ο ίσως πιο γνωστός μαρξιστής οικολόγος **John Bellamy Foster** σημειώνει ακριβώς αυτή την αναγκαιότητα ενώ παράλληλα αναπτύσσει την ιστορική σχέση που είχαν τα οικολογικά ζητήματα με τον μαρξισμό, όπως και τις ιστορικές παλινδρομήσεις,

1. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-08/is-the-1-5c-warming-goal-dead-cop27-and-climate-overshoot>

2. WMO (2023) Global Annual to Decadal Climate Update. https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=11611

3. Legendre (2023, 4 May) *Record sea surface heat sparks fears of warming surge*. Phys.org <https://phys.org/news/2023-05-sea-surface-surge.html>

Ακριβώς στη βάση αυτών των θεωρητικών παλινδρομήσεων, ο μαρξισμός έχει γενικότερα δεχθεί έντονη κριτική από τους οικολόγους θεωρητικούς ότι υποβιβάζει το ζήτημα του περιβάλλοντος. Γενικώς υποστηρίζουν ότι ο μαρξισμός αποτελεί ένα προμηθεανικό ρεύμα, γέννημα της εποχής της αστικής επιστήμης και της θεωρίας της προόδου θύμα των ιδεολογιών είχε πέσει και ο ίδιος ο Μαρξ. Στο παρόν τεύχος μεταφράζουμε τον γνωστό θεωρητικό **Paul Burkett** ο οποίος απαντάει σε αυτές τις θέσεις με το άρθρο του «Τα σχήματα αναπαραγωγής του Μαρξ και το περιβάλλον» με το οποίο αναδεικνύονται ξεκάθαρα οι οικολογικές ανησυχίες του Μαρξ αλλά και οι αναλυτική σημασία που δίνει στην οικονομική του ανάλυση στη φύση.

Στο τρίτο άρθρο του αφιερώματος, ο **Γιώργος Πισίνας** εξετάζει τις αστικές πολιτικές διαχείρισης της εντονότερης οικολογικής κρίσης γνωστής ως κλιματικής αλλαγής. Όπως προκύπτει εμφανώς από το άρθρο, η αδυναμία των σύγχρονων κοινωνιών να διαχειριστούν και να επιλύσουν την κλιματική κρίση όχι όμως λόγω της πολυπλοκότητας του προβλήματος, όσο λόγω της ίδιας της φύσης του καπιταλισμού.

Στη συνέχεια, ο **Κώστας Βουρεκάς** εστιάζει στις «Αγορές ενέργειας και την τρέχουσα ενεργειακή κρίση», όπου σημειώνει ότι η συγκρότηση αγορών (και χρηματιστηρίου) ενέργειας δεν αποτελεί κάποια λύση του ελληνικού καπιταλισμού αλλά ένα διεθνές φαινόμενο του σύγχρονου καπιταλισμού. Καθώς προκύπτει ότι το αγοραίο πλαίσιο λειτουργίας του κλάδου της ενέργειας δημιουργεί μια σειρά από προβλήματα για την κοινωνική πλειοψηφία (όπως διακοπές, τεράστια κόστη, περιβαλλοντική επιβάρυνση), είναι αναγκαία μια άλλη οργάνωση της παραγωγής.

Στο ίδιο θέμα, η **Τατιάνα Μάκη** αναλύει τις ελληνικές πολιτικές για την ενεργειακή μετάβαση στη χώρα. Όπως προκύπτει οι πράσινες ενεργειακές πολιτικές αποτελούν περισσότερο ένα πεδίο κερδοφορίας υπό άναρχη εκμετάλλευση παρά κάποιο συνεκτικό σχέδιο οικοφιλικής στροφής της ελληνικής οικονομίας.

Τα προηγούμενα χρόνια αναδείχθηκε μια ακόμα διάσταση στη σχέση ανθρώπου

με τη φύση. Η **Μαρία Καραμπέλη** καταπιάνεται με το θέμα στο άρθρο της «Περιβάλλον και καπιταλισμός: μια σχέση που αναδεικνύει τον κίνδυνο ανάπτυξης νέων νόσων και πανδημιών». Η εμπειρία του κορονοϊού αναδεικνύει πως η ανθρώπινη σχέση με τη φύση δεν τοποθετείται μόνο στα σημεία των εξορύξεων ή των καλλιέργειών, αντίθετα αφορά συνολικά την ανθρώπινη ζωή και υγεία. Οι καταστροφικές διαστάσεις του καπιταλισμού δεν περιορίζονται απλώς στα απομακρυσμένα εξορυστικά σημεία της παραμεθορίου της κοινωνίας, αλλά αφορούν συνολικά τη διαχείριση της ανθρώπινης ζωής.

Τέλος, σε ένα παρόμοιο μήκος κύματος η **Ελένη Τριανταφυλλοπούλου** καταπιάνεται με ένα ζήτημα το οποίο αφορά έντονα την καθημερινότητα της ζωής της εργατικής τάξης. Η περιβαλλοντική διάσταση των σύγχρονων μεγαλουπόλεων και του δομημένου περιβάλλοντος ανοίγουν έντονα το ζήτημα των ταξικών αντιθέσεων. Η λογική του κεφαλαίου παράγει και αναπαράγει τις πόλεις σε βάρος των αναγκών της κοινωνικής πλειοψηφίας. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η αντίθεση των πόλεων ως πεδίο κερδοφορίας και ως χώρος διαβίωσης οξύνεται ολοένα και περισσότερο. Το ζήτημα του δικαιώματος στην πόλη, συνεπώς, πρέπει να στρέφεται ολοένα και περισσότερο σε μια αντικαπιταλιστική κατεύθυνση.

Από την επιλογή των άρθρων φαίνεται πως επιδιώξαμε να καταπιστούμε συνολικά με τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση στον καπιταλισμό. Όμως, καθώς η φύση συμπίπτει με την υλική διάσταση της κοινωνίας, το ζήτημα αφορά την ολότητα της ανθρώπινης διαβίωσης. Η μελέτη και η πολιτική συζήτηση επί του θέματος αποτελεί μια άμεση αναγκαιότητα, όμως την ίδια στιγμή απαιτεί μια κολοσσιαία ερευνητική και προγραμματική προσπάθεια. Το παρόν τεύχος δεν αποτελεί παρά μια ταπεινή συμβολή σε σχέση με το θέμα, καθώς και μια υπενθύμιση των αναγκαιοτήτων της σύγχρονης αντικαπιταλιστικής Αριστεράς. Ευχόμαστε στον αναγνώστη καλή ανάγνωση, και ελπίζουμε σε συνέχεια τόσο στο πλαίσιο του περιοδικού, όσο και σε ευρύτερους χώρους. **T**